

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA BOLALAR UCHUN YOZILGAN SHE‘RIYATLARNING O‘ZIGA XOS JIXATLARI

Muqumjon Axunov Muhammadaminovich
(PhD) filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
Yusupova shukrona Olimjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallif hozirgi ingliz va o‘zbek tillarida yozilgan bolalalr sher‘riyatining rivojlantirish tarixi haqida o‘z mulohazalarini bayon qilishga harakat qilgan. Bunda muallifning diqqat markazida ingliz va o‘zbek tillarida yozilgan bolalalr sher‘riyatining asosiy tadqiqot materiali sifatida o‘rganilgan. Maqolani tayyorlash jarayonida muallif ingliz va o‘zbek tilshunoslarining qarashlariga tanqidiy yondoshgan va o‘z mulohazalarini dadil bayon qilgan. Maqola ingliz va o‘zbek tili tarjimashunoslik va uning leksikologiyasini o‘rganuvchilar uchun foydali bo‘lishi mumkin.

Kalit so‘zlar: tarjima, tarjimashunoslik, nazmiy tarjima, romantizm, she‘r.

Horijiy til materiallarini ona tiliga, ona tili materiallari esa horijiy tilga tarjima qilish jarayonida tafakkur qobiliyati o‘sadi, bir paytning o‘zida aql, tafakkur, xayol, xotira va so‘z, bilish qobiliyati rivojlantiriladi, chunki aytilgan fikrni chuqur tushunish emas, balki o‘sha fikrni o‘z ona tilida mukammal va to‘g‘ri ifodalay bilish ko‘nikmalari ham talab etiladi.

Muloqotga extiyojning borligi yangi o‘quv materialini tushunib olish va eslab qolishda katta ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun o‘quvchining o‘z o‘rtoqlari bilan birgalikdagi faoliyati jarayonida ularda bunday extiyojni paydo bo‘lishiga xarakat qilish kerak.

Yana shuni aytish lozimki o‘quvchilarga xorijiy tillarda bolalar uchun yozilgan she‘rlarni berishda ularni mazmuni ma‘lum leksik yoki grammatik materiallarga bag‘ishlangan bo‘lishi lozim. Masalan: “seasons” she‘rini yodlatish bilan o‘quvchilarni so‘z boyligi oshishi mumkin.

Spring is green,
Summer is bright
Autumn is yellow
Winter is white

Sifatini yana ham mustahkamlash “Soap” she‘rini berish mumkin.

Soap is green

Or red, Or white,
Or brown, Or black
As ink:
But when you wash?
They all turn white,
That is so strange,
I think.

Agar “The Present Continuous ‘Tens’” ni yaxshiroq mustaxkamlash uchun quyidagi she’rni berish mumkin. “Where are you going?”

Where are you going my little cat?
- I am going to town to get me a hat.
What! A hat for a cat! A cat in a hat!
Who ever saw a cat in a hat?
Where are you going, my little kittens?
- We are going to town to get us some mittens.
What! Mittens for kittens!
Do kittens wear mittens?
Who ever saw little kittens with mittens?
Where are you going, my little pig?
- I am going to town to get me a wig/
What! A wig for a pig! A pig in a wig!
Who ever saw a pig in a wig?

Yana kuzni tasvirlash uchun “Autumn” she’rini tavsiya etish mumkin:

The summer is over,
The trees are all bare.
There is frost in the garden.
And frost in the air.

Kun rejimini ifodalash uchun “Our day” she’rini tavsiya etish mumkin.

Tea comes after dinner,
Then comes time to play.
Now the day is over,
And I go to bed. Etc.

Ma’lumki, she’riy tarjima uchun vazn tanlashning o’ziga xos qiyinchiliklari bor. Ba’zi asarlarni tarjima qilganda avvalgi tajribalardan va odatdagi vaznlardan foydalanilsa, boshqalarini o’g’irganda yangi muqobil variantlarni qidirishga to’g’ri keladi. Misol uchun, xozirgi paytda sillabo-tonikaning to’rt stopali yambda yozilgan asarlarini o’zbek barmoq 4+5=9

vazni bilan, besh stopali yambda yozilgan asarlarini 5+6=11 yoki 6+7=13 vaznlari bilan o'girish odat tusiga kirib borayapti. Lekin ayrim asarlarni tarjima qilganda ularda ritm bir vazda ikkinchi vaznga o'tib turgani uchun, funksional mos keladigan boshqa shakl topishga to'g'ri keladi. Buning uchun esa tarjima qilinayotgan asarni ham mazmun, ham shakl jihatidan tahlil qilish va o'zbek tilida shu mavzuda yozilgan asarlarni o'rganib chiqish samarali natija berdi. Fikrimizni J.G.Bayronning fraszuchadan "Oda" she'rini o'zbek tiliga tarjima qilish uchun muqobil vazn qidirish bilan anqilashtirib berishga harakat qilmiz. Agarda misralar ritmi yambdan xoreyga, xoreydan yambga o'tib turadi va bu o'zgarish uning mazmuni bilan uzviy bog'liq.

Masalan, Vatan tuyg'usini muqaddasligini anglashga yo'naltirilgan, ertalikni o'tkazish uchun – saxna chiroyli qilib bezatiladi. O'zbekistonning davlat bayrog'i, gerbi saxna to'riga qo'yiladi. Saxnada O'zbekistonimiz go'zal tabiati aks ettirilgan rasmlar, yetishtiriladigan noz-ne'matlar o'rin oladi.

Ertalik notiqning kirish so'zi bilan ochiladi. Yoshlar jonli harflar bilan "O'zbekiston" so'zini hosil qilishga kirishadilar.

O'-o'zligini topdi o'zbek, sunbulaning kunida,
Z-zamona silsilasi qaytarolmas maqsaddan,
B-baxt-saodat kelar albat, ahil bo'lsak bizlarga,
Ye-yetuklikka intilamiz, insoniylik burchimiz,
K-kaomolot, ulug'lik tomon intilar xalqim,
I-insonlar orzusi ezgulik, axir,
S-sabr-toqat, iymon bo'lsada yo'ldosh,
T-tinch o'tar inon umri, baxt unga doim yo'ldosh.
O-orzu niyatlarimiz, tinch bo'lsin butun jaxon,
N-nomi jaxonda jaranglar ona-yurt O'zbekiston!!!

2-mexmon:

Ofarin, ofarin! Doimo bo'lsin omon. Yurtingiz va xalqingiz doim bo'lsin farovon.

Mexmon:

Bu ne shodiyona, qanday tantana, nega bunda barcha jamujam?

O'quvchi:

Yurtimizda bayramlar ko'p, to'ylar ko'p, bag'ri kenglik, mexmondo'stlik xalqimga xosdir. Mustaqil O'zbekiston madxini kuylash, dilimizga nur, qalbimiga zo'r quvonchdir.

Ammo o'zbek she'r tuzilishi juda boy, xar qanday ritm o'zgarishini xuddi asliyatdagidek bo'lmasa-da, boshqa yo'llar bilan lekin mutanosib vazifada qayta tiklash imkoniyatiga ega. Ko'pincha ingliz va o'zbek tillarida bir mavzuda yozilgan she'rlarni solishtirganda, ularning tuzilishida funksional munosiblik seziladi.

Fikrimizning isboti uchun Uyg'unning urush daxshatlari va xotiralari tasvirlangan "Belbao qizi" (Belbao tarixidan) asariga murojaat etib ko'ramiz. She'ning qaxramoni – endigina sakkiz yoshga kirgan qizcha – jirkanch fashizm azoblarini boshidan kechiradi. Uning onasi "Yunkers" bombardimondan tom ostida qolib o'ladi. Keyinchalik qizchanning o'zi ham halok bo'ladi. Muallif urush davridagi ayanchli, vaximali manzaralarni tasvirlar ekan, ularni bir ritmda ifoda etmaydi. She'ning faqat ikki bandida barcha misralar 4+5 vaznida berilgan. Qizcha xayotidagi eng mash'um kun daxshatlari tasvirlangan bandlarda esa ritm o'zgarib turadi:

Ertangi kunning egalari bo'lgan yoshlarni vatanparvarlik, milliy g'urur va iftixor ruhida tarbiyalash eng dolzarb masaladir. Chunki Vatan kelajagini yoshlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Shuning uchun kelajak avlodni har tomonlama yetuk, barkamol insonlar qilib tarbiyalash ishi Prezidentimiz va davlatimiz rahbariyatining olib borayotgan ishlarida eng muxim vazifa bo'lib turibdi.

Yosh avlodni O'zbekistonimiz tarixi boy madaniy me'rosi, respublikamiz ramzlariga sadoqat ruhida tarbiyalash, shunday Vatanda yashashdan faxrlanish tuyg'usini shakllantirish bizning sharaflı burchimizdir. Buning uchun har bir daqiqada vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishga yordam beruvchi omillardan moxirona foydalanish, shaxsni o'zligini anglashga, ularni halol mexnatga o'rgatishga, xalq baxt saodati uchun kurashuchi qilib tarbiyalash darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YOXATI:

1. Baranov M.T.i dr. "Russkiy yazыk" Moskva, Prosveshcheniye, 1984-yil.
2. Gak V.G. «Teoreticheskaya grammatika fransuzskogo yazыka (Sintaksis)» Moskva, Vysshaya shkola, 1981-god.
3. Dolgova O.V. «Sintaksis kak nauka o postroyenii rechi» Moskva, Vysshaya shkola, 1980-god.

4. Dadaboyeva T. “Ingliz tili grammatikasi” Toshkent, Fan, 2007-yil.
5. Drayzer T. “Jenni Gerxardt” Toshkent, Yosh gvardiya, 1982-yil
6. Oybek “Navoiy” Toshkent, O‘qituvchi, 1985-yil.
7. Dreiser T.H. “Jenny Gerhardt” Moskva, Vysshaya shkola, 1972-god.
8. London J. «Martin Iden» Toshkent, Adabiyot va san’at, 1968-yil.

